Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

Lausunto Eduskunnan sivistysvaliokunnalle
9.4.2026

Asia: Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun loppuraportti

Kiitän mahdollisuudesta antaa lausunto.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun keskeiset tulokset on esitelty tiiviisti oheisessa EDUCA-lippulaivan Policy Brief -julkaisussa. Tässä lausunnossa täydennän niitä valiokunnan työn kannalta muutamalla keskeisellä havainnolla.

Kokeilun toteutus

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu toteutettiin poikkeuksellisen laajana satunnaistettuna kenttäkokeena. Se perustui pääministeri Sanna Marinin hallituksen esitykseen (HE 149/2020 vp), jota käsiteltiin perustuslakivaliokunnassa (PeVL 37/2020 vp) ja sivistysvaliokunnassa (SiVM 11/2020 vp). Eduskunta sääti tämän pohjalta kokeilua koskevan väliaikaisen lain (1046/2020). Vastaava menettely oli aiemmin toteutettu perustulokokeilun yhteydessä.

Kokeilu toteutettiin 148 kunnassa ja siihen osallistui 37 357 lasta, joista 15 944 kuului kokeiluryhmään. Kokeilu- ja verrokkiryhmät muodostettiin arpomalla, mikä mahdollistaa uskottavan vaikuttavuusarvion. Tulokset eivät siten perustu pelkästään kuvailevaan aineistoon vaan vertailuun, jossa verrokkiryhmän avulla voidaan luotetavasti arvioida, mitä kokeiluryhmälle olisi keskimäärin tapahtunut ilman kokeilua. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua voidaan siten pitää merkittävänä esimerkkinä siitä, miten lainsäädäntötyössä voidaan hyödyntää kokeellista tutkimusasetelmaa ennen pysyviä uudistuksia.

Kokeilun toteutti monitieteinen tutkijaryhmä, joka yhdisti taloustieteen, kasvatustieteen, psykologian ja oppimisanalytiikan lähestymistapoja ja rakensi arvioinnin hyödyntäen useita toisiaan täydentäviä aineistoja. Tutkimusryhmä suunnitteli ja toteutti satunnaistetun koeasetelman sekä keräsi useita laajoja tutkimusaineistoja. Keskeinen aineisto syntyi yli 30 000 lapsen sosioemotionaalisten ja akateemisten taitojen arvioinneista 5-, 6- ja 7-vuotiaana. Nämä arvioinnit yhdistettiin rekisteripohjaisiin aineistoihin. Lisäksi tutkimusryhmä toteutti useita laajoja kyselytutkimuksia, kokosi pedagogisia asiakirjoja ja järjesti lasten kuulemisia.

Keskeiset tulokset

Kaksivuotisen esiopetuksen vaikutukset lasten taitoihin on esitetty tarkemmin oheisessa Policy Briefissä. Pyydän valiokuntaa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että vaikutukset lasten taitoihin riippuvat hyvin oleellisesti siitä, mitä kokeiluryhmän lapset olisivat tehneet, jos kokeilua ei olisi järjestetty. Suurimmalle osalle lapsista vaihtoehto kaksivuotiselle esiopetukselle oli osallistuminen nykyjärjestelmään. Tulokset osoittavat, että näiden lasten akateemiset ja sosioemotionaaliset taidot kehittyivät yhtä nopeasti kaksivuotisessa esiopetuksessa kuin tilanteessa, jossa lapsi osallistui 5-vuotiaana varhaiskasvatukseen ja 6-vuotiaana yksivuotiseen esiopetukseen. Tulokset ovat tältä osin hyvin tarkkoja, ja niiden perusteella voidaan sulkea pois myös hyvin pienet vaikutukset perusopetuksen alussa.

Lisäksi kokeiluryhmään päätyminen nosti osallistumisastetta 3,5 prosenttiyksiköllä. Osalle lapsista vaihtoehtona olisi siten ollut kotihoito. Tälle ryhmälle kaksivuotisen esiopetuksen vaikutukset 6-vuotiaana olivat selvästi myönteisiä sekä akateemisten että sosioemotionaalisten taitojen osalta. Perusopetuksen alussa nämä erot eivät kuitenkaan ole enää tilastollisesti merkitseviä. Tältä osin tuloksiin liittyy kuitenkin huomattavaa epävarmuutta, sillä kotihoito oli vaihtoehto vain pienelle osalle lapsista. Näin ollen emme pysty sulkemaan pois merkittäviäkään vaikutuksia perusopetuksen alussa sen paremmin kuin vaikutusten puuttumista niiden lasten kohdalla, joille kaksivuotinen esiopetus korvasi kotihoidon 5-vuotiaana.

Kokeilu tuotti myös laajasti tietoa toiminnan toteutuksesta ja arjen käytännöistä. Kokeiluryhmissä lasten oppimisympäristö muuttui systemaattisesti: ryhmissä oli enemmän kelpoisia opettajia, ryhmät olivat useammin samanikäisiä ja ohjattuun toimintaan käytettiin hieman enemmän aikaa. Samalla pedagogiset käytännöt muuttuivat vain rajallisesti ja leikin rooli pysyi ennallaan. Tämä on tärkeä havainto arvioitaessa uudistuksen luonnetta. Kyse ei ollut radikaalista muutoksesta vaan suhteellisen maltillisesta siirtymästä, joka kuitenkin vaikutti keskeisiin rakenteellisiin tekijöihin merkittävällä tavalla.

Raportti tuo esiin myös useita havaintoja järjestelmän toiminnasta, jotka eivät suoraan liity vaikuttavuusarvioon, mutta ovat koulutuspolitiikan kehittämisen kannalta olennaisia. Tuen järjestelyissä ei havaittu systemaattisia eroja kokeilu- ja verrokkiryhmien välillä, mutta tuen toteutumisessa oli merkittävää vaihtelua kuntien välillä. Erityisesti resurssipula, henkilöstön saatavuus ja henkilöstön vaihtuvuus nousivat keskeisiksi haasteiksi. Lisäksi kokeilu osoitti, että opettajaresurssien kohdentaminen voi muuttua, jos esiopetusta laajennetaan, mikä voi heijastua myös nuorempien lasten ryhmiin.

Keskeinen havainto liittyy myös toimijoiden kokemuksiin. Opettajat ja huoltajat suhtautuivat kyselyiden perusteella kokeiluun myönteisesti ja odottivat sen tukevan lasten kehitystä. Huoltajat olivat kyselytutkimusten perusteella tyytyväisiä sekä varhaiskasvatukseen että esiopetukseen. Opettajat arvioivat kokeilun opetussuunnitelman pääosin toimivaksi ja kokivat toiminnan monin osin pedagogisesti mielekkääksi.

Nämä tulokset korostavat toimijoiden kokemuksiin perustuvien arvioiden rajoitteita. Luotettavaan koeasetelmaan perustuvien tulosten perusteella laajasti myönteisesti vastaanotettu uudistus ei parantanut lasten taitoja toimijoiden arvioista huolimatta.

Seurantatutkimuksen jatko

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu, että kokeiluun osallistuneiden lasten seurantatutkimusta jatketaan läpi koko peruskoulun. Tämän hallitusohjelmakirjauksen toteuttaminen on tärkeää kahdesta syystä.

Ensinnäkin aiempi tutkimuskirjallisuus viittaa siihen, että varhaisiin koulutusinterventioihin liittyvät vaikutukset voivat näkyä vasta pitkällä aikavälillä. Lisäksi lasten taitojen arviointiin liittyy väistämättä haasteita, joiden takia mahdolliset vaikutukset erityisesti sosioemotionaalisiin taitoihin eivät ole vielä tulleet esiin. Lasten kasvaessa mittarit tarkentuvat ja he pystyvät itse vastaamaan laajempaan joukkoon taitoja, hyvinvointia ja sosiaalisia suhteita koskevia kysymyksiä. Seurannan jatkaminen on siten välttämätöntä, mikäli kokeilun pitkäaikaisvaikutukset halutaan selvittää.

Toiseksi näin syntyvän aineiston avulla olisi mahdollista arvioida monia koulutuspoliittisesti keskeisiä kysymyksiä olennaisesti nykyisiä aineistoja luotettavammin. Kokeilun yhteydessä on

rakennettu uudenlainen tapa kerätä tutkimusaineistoa, jossa laajamittaiset ja monipuoliset taitojen arvioinnit yhdistyvät rekisteripohjaisiin taustatietoihin. Tällä hetkellä suomalaisen koulutusjärjestelmän ymmärrystä rajoittaa olennaisesti se, että lasten ja nuorten taitoja on arvioitu pienillä otoksilla ja tyypillisesti poikkileikkausaineistoilla. Nyt kerätty aineisto tarjoaisi pohjan tarkastella esimerkiksi sitä, miten perhetausta, koulun resurssit, opettajien kelpoisuudet, oppilashuollon toimet, luokkakoko, oppilasrakenne, digitalisaatio ja tekoälyn käyttö liittyvät oppimiseen, sosioemotionaaliseen kehitykseen, kouluun kiinnittymiseen ja myöhempiin koulutuspolkuihin. Lisäksi olemme jo pilotoineet palautejärjestelmää, jonka avulla arvioinneista saatavaa tietoa voidaan välittää kouluille ja opettajille heidän työnsä tueksi. On täysin mahdollista, että pitkällä aikavälillä kokeilun suurin vaikutus syntyisi juuri tästä seuranta-aineistosta ja sen mahdollistamasta laaja-alaisesta hyödyntämisestä tutkimuksessa ja koulutusjärjestelmän kehittämisessä.

Olemme toimittaneet opetus- ja kulttuuriministeriölle seurannan jatkamisen valmistelua ehdottavat esitykset 21.10.2024, 23.4.2025 ja 24.2.2026. Näissä esityksissä olemme kuvanneet sekä toteutustavan että kustannukset ja valmistelleet kokonaisuuden mahdollisimman kustannustehokkaaksi.

Odotamme edelleen ministeriön vastausta ja päätöstä siitä, toteutetaanko hallitusohjelmaa tältä osin. Viivästymisellä on jo ollut konkreettisia seurauksia. Arvioinnit on tärkeää tehdä 3., 5., 7. ja 9. luokalla, koska nämä sijoittuvat mielekkäisiin ja kehityksellisesti perusteltuihin vaiheisiin lasten ja nuorten koulupolulla. Arviointien toteuttaminen 3. luokalla ei ole enää mahdollista vuonna 2016 syntyneiden lasten osalta, joten heidän kohdallaan yksi arviointikierros jää toteutumatta. Tilanne on kuitenkin vielä pelastettavissa, mikäli valmistelu aloitetaan välittömästi. Tämä mahdollistaisi arviointien toteuttamisen 3. luokalla vuonna 2017 syntyneille sekä 5. luokasta eteenpäin molemmille ikäluokille.

Päätös seurannan jatkamisesta on tärkeää tehdä nopeasti, jotta emme menetä myös vuonna 2017 syntyneiden 3. luokan arviointeja. Olemme jo valmistelleet 3. luokan arviointitehtävät, mutta kuntiin on oltava yhteydessä pian, jotta arvioinnit voidaan toteuttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lukuvuotta 2026–2027. Nyt riskinä on paitsi hallitusohjelmakirjauksen jääminen toteutumatta myös se, että huomattavan pienillä lisäkustannuksilla rakennettavissa oleva poikkeuksellinen pitkittäisaineisto jää syntymättä.[1]

Kunnioittaen,

Matti Sarvimäki
Taloustieteen professori
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, VATT ja Helsinki GSE

[1] Kustannustehokkuus perustuu siihen, että arvioinnit toteutetaan kouluissa sähköisesti osana normaalia opetusta. Lisäksi arviointimenetelmät ja merkittävä osa aineiston analyysistä toteutetaan osana EDUCA – Koulutuksen tulevaisuus -lippulaivan toimintaa. Näin ollen lisärahoitusta tarvitaan alle 200 000 euroa arviointikierrosta kohden yksinomaan arviointien käytännön toteutukseen, yhteydenpitoon kuntiin ja muun logistiikan järjestämiseen.